

УДК 338.439

С. М. Боняр,

д. е. н., доцент, професор кафедри перевезень і маркетингу, Київська державна академія водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного

Ю. М. Гальчинська,

к. е. н., ст. викладач кафедри маркетингу та міжнародної торгівлі,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ІНСТИТУЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЦУКРУ В УКРАЇНІ

Розглянуто державне регулювання ринку цукру в Україні та механізми його впливу на забезпечення стабілізації цінової ситуації на ринку.

We have considered state regulation of sugar in Ukraine and mechanisms of its influence to ensure price stabilization on the market.

Ключові слова: державне регулювання, цукор, цукрове виробництво, квота, мінімальні ціни.
Key words: government regulation, sugar, sugar production, quotas, minimum prices.

У нинішніх умовах глобалізації та інтернаціоналізації економіки України проблема участі вітчизняної аграрної продукції у формуванні світового ринку виходить на перший план. Поглиблене вивчення досвіду і трансформаційних змін Спільної аграрної політики (САП) Європейського Союзу є актуальним для формування аграрної політики України, участь якої в інтеграційних процесах значно активізувалася, особливо при вступі країни до Світової організації торгівлі (СОТ). Для відродження ринку цукру України за прикладом розвинутих країн однією з головних умов має бути захист її ринку та виробника. При цьому потрібно керуватися розумінням суті ринкового механізму й необхідності регульованої ролі держави, яка від відстоювання ідеї власне ринкових реформ має твердо стати на шлях відстоювання інтересів держави, економічних і соціальних прав її громадян.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню цих проблем присвячені праці таких вчених: Зайця О.С., Імаса Є.В., Шпичака О.М., Фурси А.В., Бондаря В.С., Саблука П.Т. та багатьох інших.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Визначити вплив держави на економіку цукробурякового підкомплексу, а також розглянути механізми державного регулювання в цукробуряковому підкомплексі України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Немає сумніву, що найважливішими механізмами державного регулювання економіки галузі буряківництва, які повинні впливати на рівень до-

ходності буряковиробників, є ціновий, податковий, фінансово-кредитний, митний і бюджетний [3]. Державне регулювання цін здійснюється в процесі економічних та адміністративних заходів. За допомогою економічних важелів держава спрямовує дію ринкових законів у необхідному напрямі для досягнення певної мети. Адміністративне регулювання цін у цукробуряковому підкомплексі здійснюється відповідно до Закону України "Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру" (від 17 червня 1999 року). Мінімальні ціни на цукрові буряки та цукор встановлюються на рівні, що забезпечує певну прибутковість виробництва і буряків, і цукру. Постановою Кабінету Міністрів України "Про деякі питання державного регулювання виробництва і реалізації цукру" (Із змінами і доповненнями, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2002 року № 1977, від 4 лютого 2004 року № 117) встановлено мінімальну прибутковість, яка не забезпечує розширеного відтворення.

Згідно з законом України "Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру" № 758-ХІV від 17 червня 1999 р. бурякоцукровий підкомплекс України визначено як сукупність господарюючих суб'єктів усіх форм власності, які виробляють цукрові буряки, займаються їх переробкою на цукор і здійснюють його реалізацію [1]. Регулюється ринок цукру шляхом квотування реалізації виробленого в Україні цукру.

При цьому встановлюються квота: квота "А" річна квота поставки цукру на внутрішній ринок (табл. 1).

Обсяги виробництва цукру, що поставляється на внутрішній ринок України, обмежуються квотою "А". Граничні розміри квоти "А"

Таблиця 1. Виробництво цукру в Україні у 2005–2012 маркетингових роках

Роки	Обсяг квоти «А» * тис. тонн	Фактично вироблено, тис. тонн	Різниця між виробництвом та квотою, тис. тонн	Виробництво у % до квоти
2005/2006	1790	1894	104,00	105,81
2006/2007	1840	2574	734,00	139,89
2007/2008	2040	1870	-170,00	91,67
2008/2009	1985	1571	-414,00	79,1
2009/2010	1984	1300	-684	66,0
2010/2011	1892	2000	108	105,7
2011/2012	1860	2330	470	125,3

* / квота "А" — максимальна кількість цукру, яка може бути поставлена на внутрішній ринок.

визначаються щорічно Кабінетом Міністрів України. Обсяги виробництва цукру в межах квоти "А" розподіляються між цукровими заводами органом, уповноваженим Кабінетом Міністрів України, на конкурсних умовах. Розподіл обсягів виробництва цукру в межах квоти "А" здійснюється не пізніше 1 січня поточного року. Порядок та умови розподілу обсягів виробництва цукру в межах квоти "А" визначаються Кабінетом Міністрів України [1, 7].

Проаналізувавши табл. 1 можна зробити висновки, що за останні два роки обсяг фактично виробленого цукру істотно збільшився за надану квоту "А". Так, у 2011/2012 маркетинговому році різниця становила плюс 470,00 тис. тонн цукру виробленого до обсягу квоти "А", у 2010/2011 маркетинговому році — плюс 108,00 тис. тонн цукру.

Обсяги закупівлі цукру для задоволення внутрішніх державних потреб, а також для виконання зобов'язань держави за міжнародними договорами визначаються щорічно Кабінетом Міністрів України. Для задоволення державних потреб цукор закуповують органи (підприємства), уповноважені Кабінетом Міністрів України, за умови попереднього фінансування витрат виробників цукру та цукрових буряків за мінімальними цінами на них.

Мінімальна оптово-відпускна ціна на цукор — це ціна, нижче якої не дозволяється укладення угод купівлі-продажу цукру, здійснення бартерних та інших операцій з ним на внутрішньому ринку в обсягах, передбачених загальною квотою. Мінімальна закупівельна ціна на цукрові буряки — це нижня межа ціни, що застосовується під час укладення угод купівлі-продажу цукрових буряків для виробництва цукру в межах загальної квоти. Мінімальні ціни на цукрові буряки визначаються на наступний рік на основі середніх по Україні нормативних витрат на виробництво однієї тонни цукрових буряків в заліковій вазі базисної цукристості 16 відсотків і урожайності 300—350 ц/га на умовах франко-поле та мінімального прибутку. Для визначення фактичних цін реалізації цукрових буряків у разі відхилення їх цукристості

від базисної застосовуються відповідні коефіцієнти перерахунку.

Мінімальна оптово-відпускна ціна на цукор визначається на основі нормативних витрат середнього за потужністю цукрового заводу на виробництво однієї тонни цукру стандартної якості на умовах франко-станція відправлення та мінімального прибутку. Мінімальні ціни на цукор та цукрові буряки формуються разом з визначенням обсягів поставок цукру на внутрішній ринок і необхідних для його

виробництва цукрових буряків не пізніше 1 серпня поточного року з метою укладення договорів на наступний рік. Між мінімальними цінами на цукор та цукрові буряки щорічно встановлюється коефіцієнт співвідношення [4,5]. У разі зміни мінімальної закупівельної ціни на цукрові буряки відповідно змінюється і мінімальна оптово-відпускна ціна на цукор, яка визначається за формулою:

$$Цц = Цб / Kx \cdot 100\% + ПДВ \quad (1),$$

де Цц — оптово-відпускна ціна однієї тонни цукру (на умовах франко-станція відправлення);

Цб — закупівельна ціна однієї тонни цукрових буряків (не умовах франко-поле господарства);

K — коефіцієнт постійного співвідношення мінімальних цін на цукор та цукрові буряки (уточнюється щорічно Міжвідомчою комісією з питань регулювання ринку цукру) [2].

З метою стабілізації цінової ситуації на ринку цукру, а також відповідно до вимог Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України" Аграрним фондом має бути щорічно сформований державний інтервенційний фонд цукру в обсязі 20 відсотків від обсягу внутрішнього споживання. Постановою Кабінету Міністрів України від 26.01.2011р. № 66 "Про затвердження обсягів формування державного інтервенційного фонду у 2011/2012 маркетинговому періоді" затверджено обсяг цукру-піску (бурякового) у розмірі 247,6 тис. тонн для формування інтервенційного фонду.

Наказом Мінагрополітики від 22.06.2011 № 217 "Про внесення змін до наказу Мінагрополітики від 10.02.2011 № 17, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 16 червня 2011 р. за № 709/19447, встановлено мінімальні та максимальні інтервенційні ціни на об'єкти державного цінового регулювання у 2011/2012 маркетинговому періоді, зокрема, на цукор білий (буряковий) відповідно 7700 і 8500 грн. за одну тонну.

За станом на 01.02.2012 р. наявні ресурси цукру в Аграрному фонді склали 183 тис. тонн, у тому числі закупленого у 2011 році — 113 тис. тонн. Імпорт цукру-сирцю з тростини в Україну в межах тарифної квоти. При вступі до СОТ

Україна взяла на себе зобов'язання щодо встановлення тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини в обсязі 260 тис. тонн (а починаючи з 2010 року — 267,8 тис. тонн) за пільговою ставкою ввізного мита 2 відсотка. За даними Держмитслужби за роки членства України в СОТ імпорт цукру-сирцю з тростини в межах тарифної квоти становить:

- 2009 рік — 39,5 тис. тонн;
- 2010 рік — 231,7 тис. тонн;
- 2011 рік — 231,2 тис. тонн;

У 2012 році передбачено ввезення на митну територію України в межах тарифної квоти 267,8 тис. тонн цукру-сирцю з тростини. У поточному 2011/2012 маркетинговому році наявні власні ресурси цукру в Україні значно перевищують попит внутрішнього ринку і немає потреби в імпорті цукру-сирцю з тростини в межах тарифної квоти. При цьому слід зазначити, що тарифна квота на імпорт цукру-сирцю з тростини є правом, а не обов'язком. Пільгове завезення цукру-сирцю з тростини в рамках зобов'язань перед СОТ стає на перешкоді економічної зацікавленості розвитку власного бурякоцукрового виробництва [7].

Відповідно до Закону України "Про державний матеріальний резерв" державний резерв є особливим державним запасом матеріальних цінностей, який призначений для забезпечення потреб України в особливий період; надання державної підтримки окремим галузям народного господарства, підприємствам, установам і організаціям з метою стабілізації економіки у разі тимчасових порушень термінів постачання важливих видів сировини і паливно-енергетичних ресурсів, продовольства, виникнення диспропорції між попитом і пропонуванням на внутрішньому ринку; участі у виконанні міждержавних договорів; подання гуманітарної допомоги та забезпечення першочергових робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Аналіз проведення стабілізаційних операцій на продовольчому ринку України в період різкого коливання попиту і пропозицій свідчить про те, що для стабілізації цін і зниження ажіотажного попиту необхідно контролювати до 15 % ємкості ринку. При таких умовах дозування пропозицій і забезпечення попиту в пікові періоди коливань дає можливість попередити спекулятивні операції на продовольчому ринку, унеможливити соціальні хвилювання серед населення України.

З метою забезпечення поповнення запасів державного матеріального резерву цукром Державний комітет України з державного матеріального резерву (далі — Держкомрезерв) на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2011 року № 264-р "Про

закупівлю цукру до державного матеріального резерву" має провести у II і III кварталах 2011 р. закупівлю 140 тис. тонн цукру для доведення його запасів у державному матеріальному резерві до обсягу накопичення, затвердженого Кабінетом Міністрів України [6].

ВИСНОВКИ

В період 2009—2011 роках на державному рівні було прийнято низку рішень та надано доручень щодо функціонування бурякоцукрового комплексу та внутрішнього ринку, але на жаль вони не дали бажаного результату, тому на державному рівні розглядається проект Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання виробництва і реалізації цукру" Верховна Рада України, 1999 рік, № 32, ст. 268. В умовах ринкової економіки для забезпечення наповнення ринку товарами першої необхідності і перш за все продовольчими товарами, а саме цукру, головною запорукою стабільності ринку, недопущення ажіотажного попиту і різких коливань цін є створення достатніх стабілізаційних продовольчих запасів в державі.

Література:

1. Закон України "Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру" від 25.02.2011 № 758-14 // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=758-14>
2. Доценко М.М. Методичні рекомендації з питань планування, обліку та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) в цукровій промисловості / М.М. Доценко, З.М. Ходаковська — К.: УкрНДІЦП, 2002. — 168 с.
3. Мошек Г.Є. Менеджмент підприємства / Г.Є. Мошек, А.А. Гомба, А.П. Піддубна. — К.: КНТЕУ, 2002. — 370 с.
4. Фурса А.В. Цукробуряковий ринок України: конкуренція і ціноутворення / А.В. Фурса // Науковий вісник Національного аграрного університету. — 2003. — № 62. — 225 с.
5. Шпичак О.М. Якість і ціна сільськогосподарської продукції / О.М. Шпичак // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природо-користування України. Серія Економіка, аграрний менеджмент та бізнес. — К.: ВЦ НУБіПУ, 2010. — Вип. 154. — Ч.1. — С. 11—19.
6. Офіційний веб-сайт Міністерства аграрної політики України [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua>.
7. Офіційний веб-сайт Національної асоціації цукровиків України "Укрцукор" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sugarua.com>.
Стаття надійшла до редакції 12.11.2012 р.